

UNDERVISNINGSMILJØVURDERING PÅ SPECIALSKOLER

Guide til skoleledere

KOLOFON

Projektgruppe og tekster

Emilie Stougård
Helene Borgholm
Martine Lind Jensen
Nanna Dyhr
Mathias Bødker Rubach-Larsen

Redaktion

Camilla Bergholm Vigso
Christian Rudbeck

Ansvarshavende

Direktør Kristian Toft, DCUM

Grafisk design

Vokseværk - vokseverk.dk

Foto

Mette Johnsen

En særlig tak til de fem skoler, der har deltaget i forbindelse med udviklingen af materialet.

Stensagerskolen, Aarhus
Pindstrupskole, Syddjurs
Storebæltskolen, Korsør
Trekløverskolen, Randers
Hamarhus, Viborg

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	4
Opgaver som skoleleder	6
Elevinddragelse	7
Opgave 1: Planlæg og igangsæt UMV på klasseniveau	8
Opgave 2: Beskriv og vurder undervisningsmiljøet	10
Opgave 3: Færdiggør handlingsplan	12
Opgave 4: Følg op på indsatserne	14

INDLEDNING

Denne guide er til dig, som er ansvarlig for at lave en undervisningsmiljøvurdering (UMV) på skolen. Ifølge undervisningsmiljøloven er skolens ledelse ansvarlig for at udarbejde en undervisningsmiljøvurdering, men opgaven som tovholder kan uddelegeres til en anden medarbejder. Vi anbefaler, at ledelsen er tæt på opgaven og sikrer opbakning til arbejdet i medarbejdergruppen.

En undervisningsmiljøvurdering (UMV) skal indeholde fire dele:

1. en **kortlægning** af elevernes psykiske, fysiske og æstetiske undervisningsmiljø
2. en **beskrivelse og vurdering** af undervisningsmiljøet
3. en **handlingsplan** for, hvordan og i hvilken takt eventuelle problemer skal løses
4. retningslinjer for **opfølgning** på handlingsplanen.

UMV på specialskoler

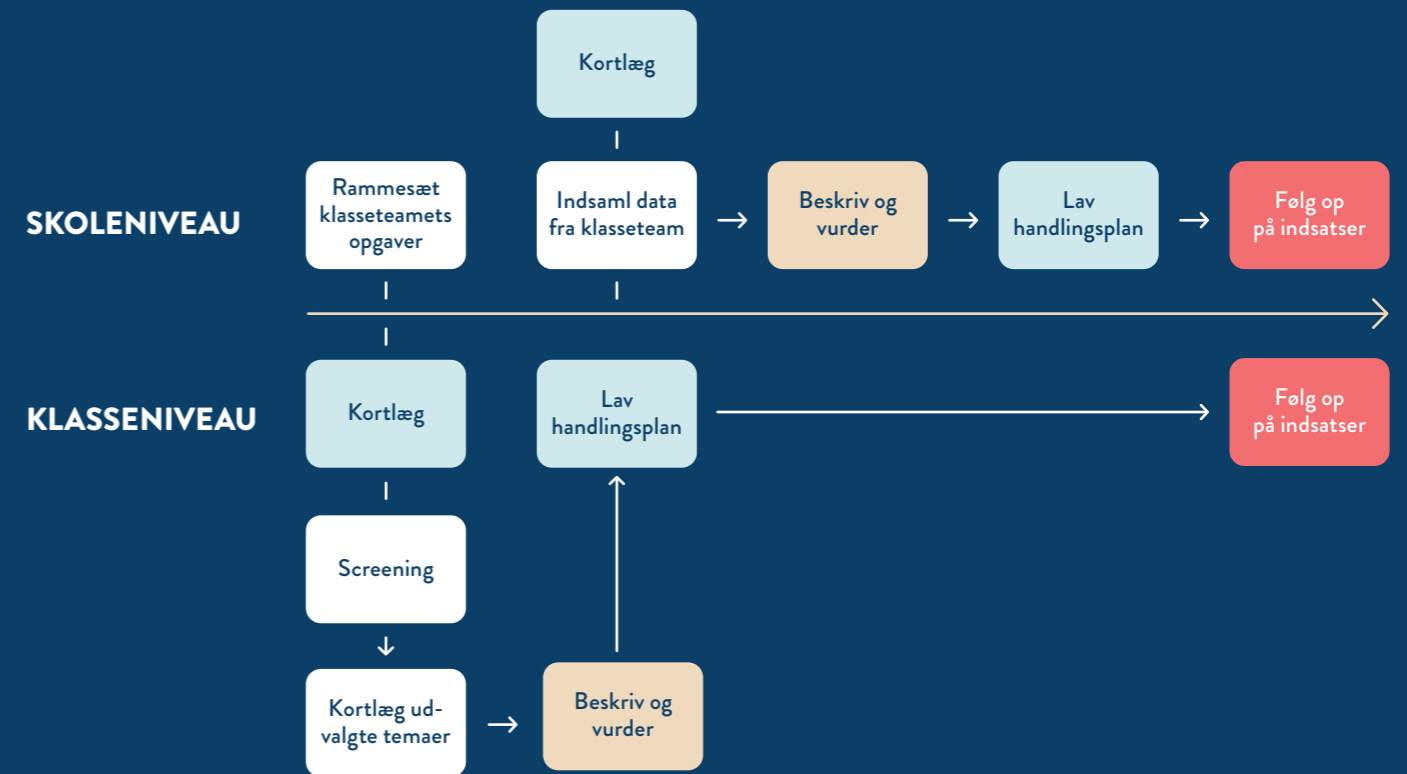
Denne guide til skoleledere er en del af en værktøjspakke, som er udarbejdet, så I kan arbejde med at undersøge jeres elevers oplevelse af undervisningsmiljøet. I værktøjspakken har vi forsøgt at ramme alle elever, der kan være på specialskoler – uanset kognitive og fysiske funktionsniveau.

Værktøjspakken er opbygget med to niveauer:

- 1) et **skoleniveau**, hvor UMV-teamet undersøger resultaterne på tværs af klasserne og laver en undervisningsmiljøvurdering for hele skolen.
- 2) et **klasseniveau**, hvor undervisningsmiljøet undersøges i klassen.

I kan også benytte materialet *Metodesamling - 8 metoder til at inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet*. Her finder I otte forskellige metoder til at inddrage jeres elever. Disse metoder kræver mere forberedelse, da de ikke er rettet mod specifikke temaer.

Tilknyttet guiden til klasseteamet har vi lavet *Eksempelsamling - 5 udvalgte eksempler til at inddrage eleverne i UMV'en*. Den rummer fem eksempler på temaer inden for undervisningsmiljøet. I hvert tema er der tre direkte anvendelige metoder delt op i kognitive niveauer, som I kan bruge til at inddrage eleverne

LOVFAKTA OM UMV

UMV'en skal laves én gang hver tredje år eller ved betydelige ændringer i undervisningsmiljøet.

UMV'en skal inddrage elever.

UMV'en skal ligge tilgængelig på skolens hjemmeside.

Elever på specialskoler kan have meget forskellige funktionsniveauer og ved at arbejde med kortlægning i de enkelte klasser, får I den bedste viden om jeres undervisningsmiljø, som I kan arbejde videre med.

Guiden her tager jer gennem de opgaver, der ligger i at udarbejde og bruge jeres UMV på skoleniveau.

OPGAVER SOM SKOLELEDER

Som skoleleder har du følgende opgaver:

Opgave 1: Planlæg og igangsæt UMV på klasseniveau

- Sammensæt UMV-team
- Fastsæt jeres mulighedsrum
- Skalér undersøgelsen
- Sæt klasseteamet i gang med UMV'en

Opgave 2: Beskriv og vurder undervisningsmiljøet

- Forbered UMV-teammøde
- Afhold møde med UMV-teamet om valg af fokusområde, valg af indsatser og plan for opfølgning

Opgave 3: Færdiggør handlingsplan

- Inddrag undervisningsmiljørepræsentanter (UMR) i udarbejdelsen af handlingsplanen
- Indarbejd input fra UMR i handlingsplanen
- Offentliggør jeres UMV på skolens hjemmeside

Opgave 4: Følg op på indsatserne

- Indsaml elevernes perspektiver i forhold til, om indsatserne har virket
- Afhold møde i UMV-teamet om opfølgningen på indsatserne

I det følgende vil vi gennemgå, hvad I skal gøre i hver af de fire opgaver. Men til at starte med, får I lidt viden om elevinddragelse.

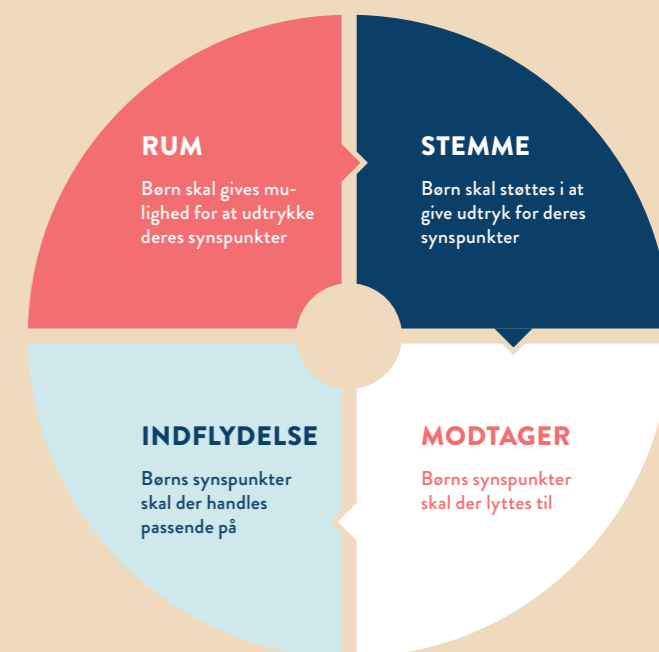
God arbejdslyst!

ELEVINDDRAGELSE

Når I laver en UMV, er det vigtigt - uanset om det er på hele skolen eller i klassen - at I arbejder med at inddrage eleverne for at give dem en stemme og mulighed for at have indflydelse på deres hverdag. I kan f.eks. anvende børnerettighedsforsker Laura Lundys model for børnerettigheder som en ramme til at arbejde med elevinddragelse i praksis (figur 1). Hvis elevinddragelse skal give mening, er det afgørende, at elevernes perspektiver ikke blot bliver hørt, men også får den passende vægt og indflydelse. Når I arbejder med de fire elementer i Lundys model, sikrer I, at elevernes synspunkter både bliver hørt, og at eleverne får en indflydelse på deres skolegang.

UMV-arbejdet kan med fordel ses som en proces, hvor vi arbejder ind i de fire elementer. Vi starter med at skabe et rum i UMV'en, hvor eleverne har mulighed for at udtrykke deres synspunkter via kortlægningen. I kortlægningen bliver eleverne støttet i at bruge deres stemme ved at udtrykke holdninger og

synspunkter vedrørende deres undervisningsmiljø med visuel støtte fra de voksne. Elevernes synspunkter skal **modtages** og lyttes til af den undersøgende enhed - f.eks. klasseteamet. Endelig kan eleverne opnå **indflydelse** ved at være med til at udvælge indsatser til at forbedre undervisningsmiljøet på skolen.

Figur 1: Laura Lundys model til at sikre børns rettigheder med udgangspunkt i Artikel 12 i FN's børnekonvention: "... børn har ret til at blive hørt og inddraget i forhold, der vedrører barnet selv." Frit gengivet efter Laura Lundys model.

Vi anbefaler ...

... at I løbende udfylder dokumentationskabelonen: *UMV Sådan! - Grundskole*. Når den er udfyldt med alle fire dele, så udgør den nemlig skolens samlede UMV, som efterfølgende skal offentliggøres på skolens hjemmeside.

OPGAVE 1: PLANLÆG OG IGANGSÆT UMV PÅ KLASSENIVEAU

Sammensæt et UMV-team

I jeres arbejde med at lave UMV'en på skoleniveau har I brug for input fra hele skolen. Sammensæt derfor et UMV-team, som skal være med i arbejdet med at lave jeres UMV. UMV-teamet skal bestå af deltagere på tværs af de klasseteams, der er med til at lave UMV'en på klasseniveau. Deltagerne skal sikre, at I får perspektiver med fra både indskoling, mellemtrin, udskoling og eventuelle kompetencecentre m.v. Deltagerne i UMV-teamet kan derfor være ledere, lærere, pædagoger eller medarbejdere fra kompetencecenter. Sammensæt UMV-teamet, som det giver mening på jeres skole.

Fastsæt jeres mulighedsrum

Inden I går i gang med UMV'en, er det vigtigt at afklare mulighedsrummet. Det vil sige, hvilke ressourcer og forventninger der er til arbejdet med UMV'en. UMV-teamet kan være en aktiv medspiller i forhold til, hvordan I kan arbejde med jeres UMV, så den opleves meningsfuld, brugbar og overskuelig at gå til på jeres skole. Overvej, hvordan undersøgelsen skal gennemføres, og hvad det vil kræve af ressourcer. Det er vigtigt for at sikre en fælles, realistisk forventning som afsæt for undersøgelsen.

Herunder finder I forslag til, hvad I kan overveje, inden I starter på UMV'en:

- Hvilken tidsperiode skal arbejdet med UMV'en forløbe over?
- Hvilke økonomiske og tidsmæssige rammer er der for UMV'en?
- Hvilke økonomiske rammer er der, som de foreslåede indsatser skal holde sig inden for? Tænk her både individuelle klasseteams og hele skolen.
- Hvilke forventninger har vi til kortlægningen, som klasseteamet laver af undervisningsmiljøet og deres videre arbejde med resultaterne? Her anbefaler vi, at I sætter jer ind i guiden til klasseteamet.

Når I har truffet beslutninger om ovenstående, skal det formidles til jeres klasseteams, så de ved, hvad deres opgaver indebærer. På den måde er der klare rammer i forbindelse med UMV-arbejdet.

Skalér undersøgelsen

Først skal I vælge, i hvilken skala og sammenhæng I gerne vil arbejde med UMV'en. Tag udgangspunkt i, hvad I tror, der vil skabe mest engagement for undersøgelsen. Overvej:

- Er der et særligt tidspunkt i vores årshjul, hvor det giver mening, at vi laver UMV'en, fordi der er synergi med andet, vi allerede har planlagt?
- Vil det være give motivation hos personalet at arbejde med UMV'en i en temauge?
- Vil vi have kortlagt undervisningsmiljøet i alle klasser, eller vil vi hellere arbejde med nogle klasser?

Værktøjspakken, som denne guide er en del af, kan både bruges, hvis I laver UMV'en med nogle eller alle elever. Hvis I vælger at lave undersøgelsen med nogle af jeres elever og ikke alle, så bør I overveje, hvordan I sikrer repræsentativitet i jeres undersøgelse. Overvej f.eks.:

- Repræsenterer de udvalgte klasser eller elever et stort spektrum af elevtyper og funktionsniveauer?
- Dækker vi alle klasseniveauer på skolen (indskoling, mellemtrin, udskoling)?
- Kan de udvalgte klasser eller elever repræsentere deres gruppe?

Sæt klasseteamet i gang med UMV'en

Nu skal I i gang med selve kortlægningen af jeres skoles undervisningsmiljø. Det gør I ved at sætte de udvalgte klasseteams i gang med deres opgave med at kortlægge undervisningsmiljøet i klassen. Præsenter jeres klasser for det mulighedsrum, de har, og forventningerne til deres arbejde. Introducer den anden del af denne værktøjspakke *Undervisningsmiljøvurdering på specialskoler – guide til klasseteams* for jeres klasseteams. Præsenter særligt de tre figurer for klasseteamsene, som I finder i guiden – de er nemlig et vigtigt redskab, da de fungerer som rettesnor for metoderne, som klasserne vælger til kortlægningen.

Vi anbefaler, at hver klasse har en tovholder, som står for UMV'en i klasseteamet.

Det kan være svært at kortlægge undervisningsmiljøet sammen med specialskoleelever, fordi elevernes funktionsniveauer kan være meget forskellige. Derfor kan det være en god idé at rammesætte opgaven som en proces, hvor I bliver klogere af undervejs. Opfordr derfor gerne til at prøve materialet af, tilrette det og lære af det undervejs. Hav fokus på, at det er viden og refleksion, der er det vigtige, frem for et endeligt resultat.

Undervisningsmiljøvurdering på specialskoler – guide til klasseteams giver klasseteams en intro til UMV'en og en vejledning til, hvordan de kan gennemføre en UMV på klasseniveau. Klasseteamsene skal igennem de samme fire opgaver i UMV'en som på skoleniveau, men opgaverne er tilrettelagt de individuelle klasser.

OPGAVE 2: BESKRIV OG VURDER SKOLENS UNDERVISNINGSMILJØ

Når klasseteamet har gennemført alle deres UMV-opgaver, og I har fået deres materialer, så er det tid til at samle et billede af skolens undervisningsmiljø. Start med at indsamle de tre arbejdsark, som hvert klasseteam har lavet. Tilsammen udgør de skolens kortlægning af undervisningsmiljøet.

Forbered UMV-teammøde

På UMV-teammødet skal I beskrive og vurdere jeres skoles undervisningsmiljø. Det er nødvendigt at lave et overblik over jeres skoles undervisningsmiljø, for at I kan arbejde med resultaterne sammen. Gennemgå derfor arbejdsarkene fra klasseteamsene, dan et overblik og beskriv de indsamlede resultater ud fra følgende spørgsmål:

- Er vurderingerne ensartet eller forskellige fra klasse til klasse?
- Hvad ser ud til at fungere godt i forhold til undervisningsmiljøet på jeres skole? Og for hvilke klasser?
- Hvor er der udfordringer i forhold til undervisningsmiljøet på skolen? Og for hvilke klasser?
- Er der nogle temaer, som går igen flere steder?
- Er der noget, som overrasker?
- Hvad har klasserne valgt at arbejde videre med? Er der et mønster?

Vær undervejs opmærksom på både at forholde dig til det fysiske, æstetiske og psykiske undervisningsmiljø.

Forbered en præsentation for UMV-teamet.

Afhold møde med UMV-teamet om valg af fokusområde, valg af indsatser og plan for opfølgning

På mødet med UMV-teamet skal I lave en samlet beskrivelse og vurdering af jeres skoles undervisningsmiljø. På mødet finder I også ud af, om I kan arbejde videre med en fælles handlingsplan på skoleniveau, eller om behovene i de enkelte klasser er så forskellige, at I i stedet vil arbejde videre med flere klassespecifikke handlingsplaner.

I kan bruge denne dagsorden til mødet:

DE TRE ARBEJDSARK, SOM KLASSETEAMSENE LAVER, ER:

1. en indledende screening, hvor klasseteamet screener elevernes undervisningsmiljø og vælger, hvad der skal undersøges nærmere sammen med eleverne.
2. en beskrivelse og vurdering, som opsamler kortlægningens resultater.
3. en handlingsplan, som beskriver, hvordan klasseteamet arbejder med at forbedre undervisningsmiljøet.

HANDLINGSPLAN I UMV'EN

Hvis I har udfordringer i jeres undervisningsmiljø, skal jeres UMV indeholde en handlingsplan.

Hvis de enkelte klasser laver handlingsplaner, kan I beskrive indsatserne overordnet i skolens samlede UMV på hjemmesiden, mens klasserne arbejder mere detaljeret med handlingsplanen i de enkelte klasseteams.

1. MØDE: VALG AF FOKUSOMRÅDER, INDSATSER OG OPFØLGNING

Formål: Formålet med mødet er at finde ud af, om I har behov for fælles indsatser for at forbedre jeres undervisningsmiljø. Er der brug for det, skal I vælge indsatser til en handlingsplan.

Deltagere: Skoleleder og UMV-teamet

Dagsorden:

1. Præsenter kortlægningen af skolen for UMV-teamet. Med afsæt i forberedelsen præsenteres de mønstre, tendenser og temaer, som I evt. ser.
2. Lav en proces, hvor deltagerne i UMV-teamet hver især kan fortælle om deres opfattelse af, hvad der er vigtigst at arbejde med. Lad UMV-teamets deltagere tale sammen i relevante grupper om følgende spørgsmål:
 - Hvad tænker I om de præsenterede resultater?
 - Er der nogle andre temaer end de nævnte, som I oplever, at det ville være godt for alle klasser at arbejde med for at forbedre undervisningsmiljøet på skolen?
 - Er der behov for et fælles fokusområde for jeres skole, eller er det bedre at arbejde med klassespecifikke indsatser efter behov i de enkelte klasser?
3. Dan et overblik i UMV-teamet over, hvad der opleves som vigtigst og fastlæg, om det giver mening med et fælles fokusområde for jeres skole.
4. Udvælg indsatser ud fra to måder:
 1. Vælg I at arbejde videre med at fælles fokusområde for hele skolen:
 - Få idéer sammen, hvis I skal have et fælles fokusområde. Ud fra jeres valgte fælles temaer skal I idégenerere forslag til indsatser. Sammen gennemgår I, hvad udfordringen består i og brainstormer indsatser, der kan forbedre undervisningsmiljøet.
 - Vælg indsatser til en fælles handlingsplan for skolen og lav plan for opfølgning. Når I har idégenereret forskellige indsatser, så er det tid til at vælge de indsatser, I gerne vil arbejde videre med. For hver indsats bør I overveje:
 - o hvilken udfordring der adresseres
 - o hvad indsatsen konkret indebærer (aktivitet/handling)
 - o en tidsplan
 - o hvem, der er ansvarlig for indsatsen
 - o en plan for, hvornår der følges op på, om indsatsen har virket og hvordan. Vær opmærksom på at inddrage eleverne (få inspiration i opgave 3).
 2. Vælg I at arbejde videre med klassespecifikke indsatser:
 - Overvej sammen. Når I vælger at arbejde videre med klassespecifikke indsatser uden et samlet fokusområde for hele skolen, skal I overveje:
 - o hvor detaljeret I vil beskrive disse indsatser i UMV'en
 - o hvad der er hensigtsmæssigt for et samlet overblik for arbejdet i de enkelte klasser
 - o om der er behov for at arbejde med forbedring af undervisningsmiljøet i de resterende klasser, hvis I har valgt at kortlægge undervisningsmiljøet i nogle, men ikke alle klasser. Hvordan kan I gøre det?

OPGAVE 3: FÆRDIGGØR HANDLINGSPLAN

Inddrag undervisningsmiljørepræsentanter (UMR) i udarbejdelsen af handlingsplanen

Ifølge lovgivningen skal I inddrage jeres UMR i arbejdet med jeres UMV. Det er vigtigt, at inddragelsen er meningsfuld for både jeres elever og jeres arbejde. Overvej derfor, hvilke elever der er relevante at inddrage i forhold til at kvalificere jeres handlingsplan og lav opfølgning på indsatserne på skoleniveau. Eleverne skal gerne have et vist refleksionsniveau for at kunne deltage i arbejdet, da eleverne undervejs skal forholde sig til, hvad der samlet set er bedst for eleverne på skolen.

Elevinddragelsen vil foregå forskelligt afhængig af, om I i UMV-handlingsplanen har valgt at arbejde videre med fælles indsatser på skolen eller klassespecifikke indsatser.

Hvis I arbejder med klassespecifikke handlingsplaner, foregår elevinddragelsen i den pågældende klasse, hvilket er beskrevet i *Undervisningsmiljøvurdering på specialskoler – guide til klasseteams*.

Hvis I arbejder med fælles indsatser på skolen, så kan I inddrage jeres UMR eller elevråd.

Forbered et møde eller en dialog med jeres UMR. Sæt her rammen for, at jeres UMR kan fortælle, hvad de synes om indsatserne til handlingsplanen. I kan inddrage eleverne på to måder:

1. Lad eleverne være med til at udvælge mulige løsninger på de konkrete problemstillinger. Det kan I f.eks. gøre via metoden "1. Visuel afstemning" (find metodebeskrivelsen i *Metodesamling – 8 metoder til at inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet*), hvor I først fortæller problemstillingen til eleverne og derefter lader dem vælge mellem tre mulige løsninger.
2. Lad eleverne vurdere, om løsningen, I har valgt, på et problem er god eller dårlig. Det kan I f.eks. gøre via metoden "4. Struktureret samtale" eller "5. Visuelt interview" (find metodebeskrivelserne i *Metodesamling – 8 metoder til at inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet*).

Indarbejd input fra UMR i handlingsplanen

Når I har fået input til handlingsplanen af jeres UMR, så indarbejd disse i handlingsplanen, inden I betragter den som færdig. Er der tale om små eller større ændringer? Overvej i den forbindelse følgende:

- Matcher jeres handlingsplan de tiltag, som UMR synes, der skal laves?
- Er der input, der har givet anledning til nye drøftelser eller ændringer i handlingsplanen?

Har inddragelsen af UMR givet anledning til nye idéer, tanker eller løsninger, kan det være nødvendigt at holde et nyt møde i UMV-teamet, så I kan få disse indarbejdet i handlingsplanen. I bør sikre, at alle involverede informeres om de ændringer, der bliver lavet i jeres handlingsplan.

Offentliggør jeres UMV på skolens hjemmeside

Når I har skrevet jeres handlingsplan og plan for opfølgning ind i *UMV Sådan! – Grundskole*, så er jeres lovpligtige undervisningsmiljøvurdering færdig, og det er tid til at offentliggøre den på skolens hjemmeside.

Herefter fortsætter jeres arbejde med at forbedre undervisningsmiljøet. Sæt allerede nu aftaler om opfølgning i kalenderen, så I sikrer fremdrift i indsatserne.

GODE RÅD TIL ELEVINDDRAGELSE

1. Hvis det påvirker elevernes hverdag, så bør elevernes perspektiver inddrages.
2. Elevinddragelsen skal tilpasses indsatsniveauet. Dvs. at ved indsatser i klassen er det elever fra klassen, der skal inddrages, og ved indsatser på skolen er det UMR, der skal inddrages.
3. Inddragelsen skal tilrettelægges med udgangspunkt i, hvad der er hensigtsmæssigt og muligt i forhold til elevens kognitive og fysiske funktionsniveau.

OPGAVE 4: FØLG OP PÅ INDSATSERNE

Indsaml elevernes perspektiver på, om indsatserne har virket

Når det ifølge jeres handlingsplan er tid til at lave en opfølgning på, om indsatserne har virket, bør I igen inddrage elevernes perspektiver. I kan gøre dette på to måder:

1. Ved klassespecifikke indsatser. Bed klasseteamet om en status.

I kan få klasseteamet til at indsamle elevernes perspektiver på, hvordan de oplever undervisningsmiljøet i forhold til klasseindsatsernes fokusområder. Her kan klasseteamsene f.eks. bruge nogle af de elevinddragende metoder, som de brugte under kortlægningen. Fordelen ved at lade hver klasse følge op på indsatserne er, at I får et overblik over fremdriften, og hvordan indsatserne opleves.

2. Ved fælles indsatser for skolen. Spørg jeres UMR.

I kan også følge op på indsatserne ved at holde et møde med jeres UMR. Her kan I bruge metoder fra enten *Eksempelsamling – 5 udvalgte eksempler til at inddrage eleverne i UMR'en* eller fra *Metodesamling – 8 metoder til at inddrage eleverne i arbejdet med undervisningsmiljøet*. Overvej, om I kan inddrage samme elever,

som I brugte i forbindelse med færdiggørelsen af handlingsplanen. Brug her samme metoder, da de vil være genkendelige for eleverne.

Afhold møde i UMR-teamet om opfølgningen på indsatserne

I skal afholde et møde med jeres UMR-team for at undersøge, hvordan det er gået med indsatserne, som I har sat i gang i forbindelse med jeres handlingsplan.

Vi har lavet et forslag til en dagsorden for mødet:

2. MØDE: OPFØLGNING PÅ INDSATSER OG STATUS

Formål: Formålet med mødet er, at I skal evaluere på, hvordan det går med indsatserne, I har sat i gang, og om I evt. skal lave tilpasninger.

Deltagere: Skoleleder og UMR-teamet

Dagsorden:

1. Præsenter elevernes input og brug det som udgangspunkt.
 - Er der noget, der overrasker jer?
 - Kalder elevernes input på forbedringer eller tilpasninger?
2. Drøft, hvordan deltagerne i UMR-teamet har oplevet virkningen af indsatserne. Tag en indsats ad gang, hvis I har arbejdet med en fælles handlingsplan for skolen. Eller tag en klasse ad gangen, hvis I har haft en klassespecifik handlingsplan. Drøft følgende spørgsmål:
 - Er indsatserne igangsat efter planen? Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Hvad har virket godt?
 - Hvad har været udfordrende?
 - Hvad er det næste skridt? At forsætte, revidere, gøre noget andet?
 - Hvad er UMR-teamets rolle i det? Skoleledelsens? Og klasseteamets?

Ud fra jeres drøftelser reviderer I handlingsplanen efter behov. Husk at lægge den reviderede handlingsplan op på skolens hjemmeside som en del af jeres UMR.

Efter behov fastsætter I en ny plan for, hvornår og hvordan I vil følge op på indsatserne næste gang. Når I løbende reviderer jeres UMR, bliver den aktiv og retningsgættende for jeres arbejde med at forbedre undervisningsmiljøet.

Fortsat god arbejdslyst!

